

Literatura i codis d'avaluació documental: de la por al foc, passant pel camí de la infàmia

Eugeni Perea Simón

“El document és destruït
per les arnes i els corcs,
el foc o la guerra:
sobreviu només la memòria.”
Thesaurus Palaeohibernicus, s. XII

La literatura és una font recurrent per al coneixement, vàlida com la de qualsevol altre camp de l'art o de la ciència a condició que se l'analitzi amb els ulls de la crítica ben oberts. De la mateixa manera que una pintura o una escultura d'època ens forneixen dades sobre el seu període històric, també la literatura ens ajuda a desxifrar l'univers del pensament: com es formen les idees, l'interès que les mou, com s'arrelen i desenvolupen i, finalment, com creen consciència i dependència, o bé es volatilitzen com un alcohol. Pel que fa al món dels arxius, els escriptors han parlat de tots els nivells que configuren el seu sistema de gestió, d'ara i d'antany, sense oblidar cap detall ni circumstància: des del primitiu i simple dipòsit fins a la seva conversió en arxiu, amb el visionat de tots els entreactes que signifiquen la formació de l'expedient, l'arquitectura, el prototipus del personal, els instruments de descripció, l'accés a la documentació, les fílies i les fòbies que produeixen els papers, els arxivadors, les sales d'arxiu com a lloc de contacte sexual... I, com era d'esperar, a la fi de la vida activa del document, tot allò que fa referència a la conservació o la destrucció mitjançant codis d'avaluació *sui generis*: hi haurà documents que moriran i la seva ànima s'esbravarà sense que d'ella en resti ni fum ni bitxo. En algun lloc celest hi hauria d'haver uns llimbs per a aquestes víctimes. En canvi, d'altres papers seran més afortunats i aconseguiran la vida eterna –el cel– i ressuscitaran per a la història gràcies al seu contingut, a la seva originalitat o bé a un fet casual i fortuït, mentre aquests anaven camí del calvari o feien estada al purgatori. El foc, la deglutició, l'aigua, el trinxat o la negació de la seva mateixa existència física seran els codis d'avaluació documental més freqüentment utilitzats pels escriptors a l'hora d'enfrontar-se als papers d'arxiu en les seves trames literàries.

Els autors que fins ara he trobat que fan referència al procediment i la valoració de la documentació són gairebé una vintena: diversos profetes bíblics i Mahoma, Varazze, Pelisek, Bécquer, Puccini, Kafka, Papini, Sender, Vilallonga, Borges, García Márquez, Sciascia, Anglada, Eco, Roca-Ferrer, Conde, Ruiz Zafón i Amorós. Més enllà de la diversitat i l'originalitat amb què cada un d'ells afronta la qüestió de tria i avaluació documental, tots ells tenen un denominador comú: no diferencien entre arxiu i biblioteca. La confusió o la fusió dels dos camps no és imputable als escriptors, sinó que té unes arrels culturals i professionals molt més complexes que no és ara el moment d'analitzar.

Comencem dient que els papers escrits han generat entre la població una malaltia coneguda científicament com a "síndrome de temença històrica". És endèmica a qualsevol període històric o societat i varia tan sols en els graus d'afecció i el control profilàctic. Aquesta malaltia ataca principalment les persones amb desnutrició cultural, analfabets i marginats, ja que per a ells els papers escrits són una amenaça latent amagada en algun lloc del seu món mental o físic, conscients que en qualsevol moment el germen pot aflorar a la realitat i agredir-los: els podríem comparar amb bacils o virus d'aquells que inoculem sense adonar-nos-en i que, finalment, irrompen sobre la pell o ataquen òrgans vitals. No sé si més tard trobarem algun antibiòtic contra aquesta fòbia!

Així doncs, l'analfabetisme imposat a la població ha fet veure la documentació més temible que no pas un fuet, ja que d'aquesta faisó l'escriptura esdevenia una realitat críptica, indesxifrable i, per tant, amenaçadora. No era en va que els reus tremolessin en veure els llibres inquisitorials oberts davant seu com el mirall que havia de descobrir els seus pensaments, desitjos i febleses: patracols immensos, plec de paper on la mà de l'escrivà es desplaçava desenvolupant l'escriptura com una teranyina en la qual els reus, inevitablement, caurien per ser devorats per l'insecte negre del poder. Segur que en aquells infolis devien figurar greus considerants, testimoniats, lleis, usos i costums fins aleshores desconeguts. S'entén així que els arxius hagin estat ubicats tradicionalment en llocs secrets i reservats dels casals, palaus i temples –els coneguts Inferns–, evitant d'aquesta manera que, en temps de revolta, la ira del poble s'hi pogués girar en contra i eliminar les proves d'una sentència, els drets sobre la terra, els censals, els contractes i els privilegis...

Al capdavant, però, el document es converteix en una bomba de rellotgeria per al mateix poder que l'ha creat: en un futur li pot esclatar per la mala bava d'un historiador perepunyetes o marxista... Aleshores cal actuar i l'excusa del poder per destruir els documents sol justificarse amb la manca d'espai, un accident fortuït o els efectes d'una turba incontrolable..., però l'espasa de foc de l'arcàngel destructor, assenyalant les muntanyes de paper escrit, és saludada i beneïda com la millor panacea per al futur.

Amb mitja dotzena de codis d'avaluació documental, els escriptors resolen els seus problemes de trama novel·lística, igual com el poder, que controla i manipula la història. Són els mètodes més expeditius per desfer-se d'una paperassa que o bé s'ha fet incompreensible per la cal·ligrafia i l'idioma, o bé recorda compromisos i obligacions que ja no es poden complir, o bé descobreix coses del passat que volen ocultar-se per sempre més. L'amenaça bíblica *"Que sàpiguen que ho tinc tot escrit! No ho passo per alt, els ho faré pagar..."* empeny a la destrucció. Aquesta sentència d'Isaïes (65,6) esdevé esborronadora i ha pesat moltíssim a l'hora de formar l'univers ideològic dels documents. Com era previsible, aitals paraules no podien ser una excepció en els llibres que componen la Bíblia, prova irrefutable de la importància que ha tingut i té la memòria escrita. Tres exemples més, probatoris d'aquest fet, de Malaquies, dels salmistes i de Pere, de la Carta als Filipencs, respectivament: *"Ha quedat escrit en un llibre, perquè davant el Senyor hi hagués constància dels qui creuen en ell i reverencien el seu nom"* (3,16); *"Que quedi escrit això per a les generacions que vindran"* (102,19) i *"els noms de tots ells estan escrits en el llibre de la vida"* (4,3). I, per no ser discriminadors en matèria de fe, ressenyem també exemples de l'Alcorà de Mahoma: *"No hi ha un sol gra en les tenebres de la terra, ni un bri verd o ésser que no estiguin escrits en el llibre evident"* (sura VI, 59); *"Ilegeix en el teu propi llibre –li direm aleshores–"* (XVII, 15) i *"Nostre Senyor no enganya ni oblida res"* (XX, 54).

És clar que sempre hi haurà neòfits llepafils que s'espaventin d'una actitud radical de destrucció documental i defensin, amb frases fetes, la necessitat de conrear la memòria escrita del món. Els qui diuen això són gent que acostuma a no saber ni un borrall de la vera història ni de la cultura dels pobles. Perquè destruir ha estat una actitud d'higiene social imprescindible per poder sobreviure com a persones, com a tribu i com a civilització. Els pobles més feliços són aquells que no tenen història –ja ho deia Goethe i és una frase que anaren repetint uns i altres fins a arribar a la ploma d'Amado Nervo–, perquè aquestes societats no tenen condicionaments restrictius: massa vegades el passat són unes llongues que els morts menen des de la tomba. Per això, un personatge de Borges es mostrava convençut que s'havia de calar foc pels quatre costats a totes les biblioteques del món i esborrar així el passat ignominiós. D'aquesta manera en la futura quadratura ja no hi podria entrar la mort (II, pàg. 227). Era començar de nou, reescrivint el Gènesi i fent bé les coses. És clar que així desapareixeria la memòria de la humanitat! *"Doncs deixa que cremi, perquè és una memòria d'infàmies!"*, respondrà Borges en una pàgina filosòfica de *l'Aleph* (II, pàg. 306).

El paper escrit determina, condiona i compromet perquè és inalterable a l'evolució intel·lectual. En canvi, la memòria és mal·leable com la cera o com el metall en el forn del pensament. Ho deia un bard del segle XII quan escollia la seguretat dels arxius neuronals en detriment dels de suport físic, tal com es llegeix a la cita inicial d'aquest escrit.

De l'anonimat, el trinxat, la immersió i la deglutició

Però anem a pams i expliquem amb detall allò que sobre el tema de l'avaluació i la tria documental diuen els llibres de literatura, que és allò que en definitiva els escriptors pensen o transcriuen de la societat.

Hi ha mètodes expeditius impulsius, sense cap mena de retòrica, d'acció directa: *"esborra'ls del llibre dels vivents, no els inscrivis en el registre dels justos!"* (Salms, 69,29). O bé es pren el document de les taules de la Llei i es llença contra el poble idòlatra fins a esmicolar-lo com una pedra de granit (sura VII, 149).

Algunes fórmules de destrucció documental són força subtils i personals –d'orfebreria, podríem dir–, ja que actuen només sobre les parts de l'escriptura que interessa eliminar. Si tornem a obrir els textos bíblics, ara pel capítol de Jeremies, veurem com el rei Sedecies secciona de manera artesanal i a l'estil dels moderns censors el rotlle que Baruc havia escrit amb les profecies dictades per Déu: *"Cada vegada que Jehudí acabava de llegir, tres o quatre columnes del rotlle, el rei, amb el ganivet del canceller, tallava el bocí ja llegit i el tirava al foc del braser; d'aquesta manera tot el rotlle va quedar consumit pel foc"* (36,23).

En aquest mateix llibre sagrat apareix l'alternativa de fer desaparèixer la documentació lligant-la a un roc i llençant-la al riu, com si es tractés del cos d'una persona que volem ofegar. L'única condició és que calia haver llegit prèviament el contingut del paper i gravar-lo a la memòria: *"Després de llegir el rotlle lliga-hi una pedra i llança'l al mig de l'Eufrates..."* (51,63). D'aquesta manera s'esfumen les proves de les profecies que sobre Babilònia havien estat fetes a Baruc. Més endavant tornarem a trobar exemples semblants de destrucció documental a través de la immersió a l'aigua.

Com es veu, l'Antic Testament és ric en mètodes d'avaluació documental rars i una bona prova d'això és aquesta altra cita, trobada ara al llibre d'Ezequiel, d'on copiem el següent diàleg establert entre Déu i el profeta:

"–Fill d'home, menja això que reps. Menja't aquest escrit i vés a parlar a Israel.

Jo vaig obrir la boca, i em va fer menjar aquell rotlle, mentre em deia: –Fill d'home, empassa-te'l, i que t'ompli les entranyes, aquest rotlle que ara et dono.

Me'l vaig menjar, i a la boca m'era dolç com la mel." (3,1-3)

Tant Jeremies com Ezequiel, que escriuen sis segles abans de la vinguda de Crist, tenien la mà trencada en tot això de l'avaluació i la tria documental. Són els primers de la història coneguda que ho fan i per aquest motiu no seria forassenyat posar-los com a patrons o advocats

de les modernes tècniques i processos que tracten aquestes qüestions. En aquests temes sempre és millor tenir un sant a qui encomanar-se!

Als mètodes del trinxat del paper, de la dissolució en aigua, de l'esmicolament o deglutició de la matèria, li segueix ara el codi de les flames, molt més universal i generalitzat, per activa i per passiva.

Del foc

Des de l'antigor, del mètode expeditiu de les flames, ens en tornen a fer cinc cèntims les referències bíbliques, els autors de les quals són els que encapçalen la llista d'honor dels piròmans de llibres i documents de la nostra història judeocristiana més clàssica. *"Els llibres de la Llei que trobaven, els esquinçaven i els llançaven al foc. Si descobrien algú que tenia a casa un llibre de l'Aliança i que vivia d'acord amb la Llei de Moisès, el decret del rei el condemnava a mort"*, es diu al primer llibre dels Macabeus (1,56-57). Com es veu, no solament era perillós tenir llibres, sinó també viure d'acord amb el seu esperit. En els canvis de règim polític de les nacions d'ara i d'antany, aquest passatge bíblic sol recuperar-se amb totes les conseqüències.

Un dels qui millor ha sabut recollir i relatar aquesta tradició piròmana documental és Iacopo de Varazze a través d'escrits tan deliciosos com els de les llegendes àuries. Algunes d'aquestes històries s'arrelen en els primers segles del cristianisme i perviuen fins a la modernitat. Les destruccions documentals citades per Varazze tant poden ser favorables com contràries als seus interessos de dominic ortodox. En l'hagiografia de sant Gregori, inclosa al capítol XLVI, Varazze explica com la turba destrueix els seus llibres amb la intenció de fer desaparèixer, no solament els documents, sinó també la influència moral que tenien. Aleshores cal que algú intenti fer-los entendre la inutilitat de l'acte: com que hi ha moltes còpies dels escrits esparses arreu del món, les flames no cremaran altra cosa que paper, perquè la memòria oral ha recollit ja la sement i aquesta la farà germinar quan sigui escaient. Però en d'altres ocasions Varazze canvia de bàndol, perquè la destrucció de llibres és favorable al pensament de l'Església de la qual ell és membre mitrat. Per aquest darrer cas, posem l'exemple de la vida de sant Pere apòstol, narrada al capítol LXXXIX de l'obra citada. En aquella hagiografia es diu que Simó s'ha adonat que, mentre Pere estigui a prop, ell no podrà mantenir el prestigi davant del poble i, volent evitar que l'acusin d'exercir la màgia, acaba llençant a mar tots els llibres que posseïa sobre encanteris i bruxeria i fuig a Roma, on podrà exercir lliurement els poders sobrenaturals.

He trobat diverses referències semblants a aquesta en les quals el mètode de destrucció documental no és el foc, sinó l'aigua. Per què? No trobem cap altra justificació que la que ens dona el mateix Iacopo de

Varazze en un altre capítol, el XCIV, de la *Llegenda àuria*, en parlar de Jaume dit el Major. S'explica en aquest text que Hermògenes pren tots els llibres de màgia que havia utilitzat fins aleshores i els dona voluntàriament a Jaume perquè els cremi i acabi així amb l'heretgia dominant. El fill de Zebedeu, però, opta per llençar-los al mar per por que, mitjançant les flames i el fum, el maligne no es propagui entre la població i sigui pitjor el remei que la malaltia. La superstició, com es pot veure en aquest exemple, no és patrimoni d'un sol bàndol o secta.

No sé si serà agosarat dir això, però en aquesta hagiografia de Jaume, escrita per Varazze, detecto dues petites llavors d'ecologisme que no han germinat fins al nostre temps, ara de manera esponerosa i general. Em refereixo al reciclatge de materials consumibles i a evitar la contaminació de l'aire amb gasos tòxics. Perquè ¿qui em negarà que el fet de llençar els llibres a l'aigua no podia donar origen a la pasta de paper per a reciclar i que cremar llibres –amb la impregnació de substàncies químiques que tenen les seves pàgines– no podia ser tan contaminant com les reïnes i els cautxús dels pneumàtics actuals? Recordem, a propòsit, el cas dels papers enverinats de l'abadia virtual d'Eco o que passa a *El llibre de les Mosques*, de Teixidor...

El meló ja estava encetat i molts altres seguien llescant-lo d'acord amb els seus interessos de control i de poder. El papa Joan XXII fomentà aquesta avaluació documental indiscriminada a través de la butlla *Super illius specula*, de 1326 o 1327, en la qual es condemnava l'heretgia de la màgia estesa per Europa, perquè sembla que aquesta mantenia tractes amb les forces del mal, signant pactes i lliurant documents als dimonis, com han il·lustrat infinitat de gravats i pintures de l'època. No foren pocs els llibres i els documents que aleshores prengueren en improvisades i lúgubres fogueres de solstici d'hivern, al bell mig de les places renaixentistes –de vegades amb els seus autors o tenidors dins, la majoria clergues, acusats de nigromància, ritus satànics o lectors herètics.

Podríem anar construint una llarga escala cronològica de fets semblants: des dels comportaments de Luter invitant professors i estudiants de Wittenberg a assistir a la crema de llibres i documents de dret eclesiàstic fins als missioners europeus del segle XX empenyent els fidels perquè portessin de llurs cases els llibres profans per a cremar-los en senyal de penediment, conversió i retorn a l'ortodòxia.

Però caldrà continuar recorrent els cercles, de vegades laberíntics, d'aquest món de la literatura per certificar, de la mà d'escriptors, com és de permanent l'obsessió pel foc com a element d'esporgada arxivística. En aquest punt lamentablement coincideixen tots els autors, i de qualsevol època històrica, sense excepció que valgui.

Umberto Eco, a *El nom de la rosa*, fa que el vell Jordi –cec de la vista, però també de l'ànima– acabi calant foc a l'arxiu de la torre de l'abadia abans que el coneixement que allí s'atresora pugui propagar-se i retornar el seu efecte benèfic a les persones. I tot això pel control del riure!

Pensar que ara, al segle XXI, la rialla pot acabar essent declarada patrimoni de la Humanitat!

Per mi hi ha tres especialistes literaris insuperables en el treball professional d'incendiar biblioteques o arxius: Giovanni Papini, que intel·lectualitza la flama fins a convertir-la en art postmodern; Jorge Luis Borges, que utilitza el foc com a combustió per a la desmemòria col·lectiva imprescindible per seguir vivint sense un estat d'angoixa permanent, i Umberto Eco, que s'alça com un excel·lent relator del que és l'incendi físic d'un arxiu. Recomano, en aquest sentit, les darrers pàgines d'*El nom de la rosa*, on s'explica l'inici i l'evolució del foc a les torres de l'abadia, les quals em semblen tan aconseguides com fascinants:

“Se derramó el aceite, y en seguida el fuego prendió en un pergamiño muy frágil que ardió como un haz de hornija reseca. Todo sucedió en pocos instantes: una llamarada se elevó desde los libros, como si aquellas páginas milenarias llevasen siglos esperando quemarse y gozaran al satisfacer de golpe una sed inmemorial de ecpirosis” (pàg. 476).

Una màxima de les variables de l'egoisme pot ser considerar els documents abans matèria per al foc que no pas per al coneixement humà. Aital argument l'he anat trobant de manera insistent en les trames literàries de diversos autors i èpoques, segurament reflex històric de la infàmia de les persones i del poder que les aguanta. A *Xa vai o griffon no vento*, de l'escriptor gallec Alfredo Conde –una obra en la qual es tracta sobre el contraban de llibres a les costes atlàntiques i la Inquisició–, es diu obertament que els llibres que no puguin estar en bones mans, o que puguin caure en les d'ignorants, millor que siguin cremats (pàg. 243). Ben mirat, com al Nou Testament i a la novel·la d'Eco, la qual cosa potser voldrà dir que el plantejament no és únicament ficció literària.

Un procés d'esporgada física –i mental– semblant a aquest és el que condueix Villalonga a la novel·la *Bearn o la sala de les nines* i que s'acabarà fent botar foc a la història documental d'aquella antiga nissaga abans de divulgar-ne el contingut. Allò que a nosaltres ens interessa d'aquesta novel·la comença amb la visita d'uns senyors de la lògia per interrogar el sacerdot domèstic de la família:

“– [...] L'arxiu de la finca, que vostè coneix pam a pam, fou expurgat per don Toni de Bearn, segons les nostres notícies –i consultà un document–, en 1866, uns anys després de l'ingrés de vostè al Seminari [...].

–Suposant que l'arxiu fou expurgat –vaig interrompre–, no crec que aquest sigui el lloc més oportú per a les seves investigacions” (pàg. 240).

Més endavant apareix el testament hològraf del senyor de Bearn, en el qual manifesta la por als propis documents, però sense tenir el valor personal per destruir-los. La decisió de destruir-los la deixarà, si escau, al seu administrador espiritual, el jove i innocent clergue:

“Avui mateix queden tancats amb pany i clau a la sala de les nines, vora les col·leccions i la correspondència del pervers i diabòlic don Felip, l'ànima del qual es troba probablement als Llimbs. «Silenci pel que no entenem», com diuen a Catalunya. Mentre jo visqui, ningú no tornarà a entrar allà, emperò no em decidesc a destruir uns documents que constituïran tal volta la història del demà, suposant que demà no presenti problemes més imperiosos. No tenc dret a disposar de l'avenir. Després de la meua mort estic segur que don Joan Mayol, avui seminarista i amb el temps, si Déu vol, capellà de la casa, sabrà obrar en conseqüència” (pàg. 244).

Mayol, davant del compromís d'obrir l'arxiu i esventar els seus secrets íntims, acaba aplicant el codi d'avaluació documental més freqüent a les trames literàries: la ignició. Vegem-ne el procés:

“Així que partiren vaig córrer a despertar en Tomeu i després d'encendre una fogatera muntàrem a la sala de les nines per l'oratori i l'escala secreta. Mentre pujàvem, ell estava pàl·lid. Puc assegurar que mai no he arribat a conèixer aquella habitació, tal pressa ens donàrem a llançar al foc tot quant hi havia, pepes, carpetes i papers. En poc més de mitja hora el foc devorà tot un univers a canvi del qual el senyor Príncep de Bismarck m'assegurava l'usdefruit de Bearn, la cosa que més estim a la terra. Consumat el sacrifici, m'he sentit tranquil en la meua completa nuesa i amb la consciència d'haver interpretat els desigs del meu protector” (pàgs. 248-249).

És un capellà qui pensa i fa això, és a dir, una persona instruïda i responsable però que, al capdavall, ja sap massa història i més llatí que les rates de sagristia. I sobretot coneix la transcendència de la paraula escrita i està convençut que l'única memòria que al final compta com a important i definitiva és la de Déu, la d'un Déu que ho té tot apuntat, segons el transcriptor Isaïes i tot l'elenc bíblic que ja he citat *ut supra*.

Amb aquests aires, els clergues acabaran no tenint bona premsa, efectivament, i seran piròmans de mena, d'acord amb les referències que en donen els escriptors. Verbigràcia, Pérez-Reverte, a *El club Dumas. La novena puerta*, ens parla d'una esporgada selectiva aplicada a una biblioteca concreta i conseqüència, una altra vegada, de l'arbitrarietat clerical: *“su obsesión era reunir los noventa y cinco libros de la biblioteca de don Quijote, en especial los citados en el expurgo del cura...”* (pàg. 194).

Quan es parla de l'estament eclesiàstic com una de les pitjors amenaces contra el patrimoni bibliogràfic i documental, alguna cosa de raó hi deu haver, com es dedueix de les proves que fins ara he anat aportant al cas. Aquestes narracions literàries fins i tot podríem il·lustrar-les amb pinzells com els d'Eustache Le Sueur, per exemple, a través del quadre *La destrucció dels llibres pagans* (s. XVII), conservat a Nôtre-Dame de

París. En el citat llenç veiem com els sacerdots del Temple dirigeixen una animada esporgada pública de les biblioteques de màgia, una acció prèvia indispensable a l'acceptació de la fe per part dels gentils, segons mana el Nou Testament. En el centre d'aquest quadre es veu un noi en l'acció de bufar sobre la dèbil flama d'una pira de llibres, i es veuen també alguns vells que s'atansen amb braçades de volums manuscrits i pergamins enrotllats que ara cauen, es dispersen o es perden com llavors de sembradura mental.

Però tampoc cal fer més sang de la necessària en aquesta destrucció arxivística perquè, essent l'Església la major productora de documentació, també havia d'endur-se'n la palma en la tria, l'esporgada i l'eliminació.

Com és deduïble del rosari de referències que portem desgranades, el codi de les flames sempre és incontrolat, interessat o negligent. Vull dir que no es llencen les coses al foc perquè no tinguin valor, sinó perquè molesten o comprometen políticament, ocupen un espai cercat, no són comprensibles intel·lectualment o disgreguen l'ortodòxia del poder.

De vegades, fins i tot, circumstàncies anòmales poden condemnar al foc papers que ni tan sols havien estat extrets del sobre o paquet que el correu havia deixat, enduts per una aversió al diàleg de la literatura i la raó: aquest potser sigui el pitjor destí que pugui tenir un document, ja que ni tan sols haurà merescut l'atenció d'una avaluació, per bé que arbitrària. Xavier Roca-Ferrer, a *El cap de Penteu*, escenifica la rebuda d'un testament i el cas nul que d'aquest en fa la filla. Davant del feix de papers manuscrits que la dona suposa que són més poemes del pare, diu palpant el sobre: "*Quan s'acabaran els papers del pare? Perquè el meu pare cagava papers i pixava tinta, sabeu? Deien que era poeta*". A ella, però, no li interessien gens els versos i s'hagués estimat més rebre lliures, diners de bon dring: "*¿I ara em porten això? ¿Què voleu que en faci, jo? ¿Que m'hi eixugui el cul?*" La resolució que pren la filla és tan dràstica com esbojarrada: d'una revolada llença al foc el paquet per obrir i deixa que aquest cremi, indiferent al seu contingut. Ella, pobreta, mai no sabrà que acaba d'abocar a les flames ni més ni menys que un manuscrit de William Shakespeare! Davant d'ofrenes d'aquest tipus, el foc és molt més creatiu i plaent i es recrea amb la víctima innocent que l'hi ha llençat equivocadament, per això "*una munió d'ericonets de pues vibràtils grogues i vermelles s'anaren cruspint amb golafreria els parlaments enlluernadors d'Alexandre, les sàvies reflexions d'Aristòtil i la passió malaltissa de Roxana posats en vers pel pare de la propietària de La Gàbia, una de les tavernes més brutes i sorolloses de Stratford-upon-Avon*" (pàgs. 55-56). És la mateixa golafreria ignífuga que Eco ens havia descrit a l'incendi de la biblioteca de l'abadia. A la galeria dels Uffici, a Florència, he vist una mena d'exvot on les flames que consumeixen una biblioteca tenen forma de libidinosos dimonis!

Certes èpoques històriques –protagonitzades pels rebomboris de la fam, de la injustícia extrema i del despotisme– faciliten que la massa es

giri, de grat o per força, contra els dipòsits documentals, on segur que hi deu haver alguna cosa negativa sobre les seves vides: *"Mil y mil volúmenes ruedan entre las llamas y los humeantes escombros; códices preciados, antiguos pergaminos, tesoros de la ciencia, la historia y las artes, que la sabiduría reunió con diligencia exquisita; todo perece, todo se consume"* (pàg. 161). El poeta Gustavo Adolfo Bécquer escriu això mirant-se l'Espanya contemporània des de les estances conventuals del monestir de Veruela, a la serra del Moncayo, on es refà d'una tuberculosi. Aquesta escena ha estat molt ben il·lustrada en un oli que custodia el Museu del Prado, titulat *La noche de san Daniel*, d'autor anònim, on veiem una turba –d'estudiants!– atiant el foc d'una vetlla amb paperassa d'arxiu.

És clar que algunes vegades el recurs dràstic del foc no prové únicament de la por a conservar documents comprometedors per a les persones o el poder, ni tan sols per la necessitat d'aconseguir més espai per a l'arxiu, sinó per la pura subsistència física de les persones. Aquesta és potser l'única raó a la qual tots ens plegaríem, de grat o per força, abans de morir de fam o de fred i sense cap o pocs remordiments de consciència.

D'aquestes indigències socials ens parla, entre alguns altres autors, García Márquez a les pàgines de l'obra *Cien años de soledad*, on algú acaba cremant documents per coure el menjar. Cremar papers per a subsistir no és un fet insòlit o nou en la literatura europea, perquè n'hem trobat diversos exemples, sobretot en el període romàntic francès. En aquestes obres, els autors descriuen pobres i aterrits poetes, músics i compositors malvivint a les mansardes parisenques impel·lits a cremar les pròpies partitures, escrits o esbossos per poder escalfar-se les mans balbes o un cassó d'aigua. Tot això, sense anar més lluny, ho trobem detallat en el fil argumental de l'òpera *La Bohème*, de Giacomo Puccini, estrenada l'any 1896.

Però retornem a la cita de García Márquez a la qual he al·ludit anteriorment. Després de la guerra i tement-se represàlies postbèl·liques, el coronel Aureliano Buendía comença a destruir tots els rastres documentals del seu pas pel món: el taller de plateria, les robes i les armes. El que Aureliano pretén amb aquesta destrucció és que la seva pròpia persona es volatilitzi com un alcohol i així ningú pugui inquietar-lo, ni en vida ni mort. Finalment, la vigília de l'armistici, quan a casa ja no quedava un sol objecte que permetés recordar-lo, va dur a la pastisseria un bagul amb els versos que tenia escrits, just en el moment que Santa Sofia de la Pietat es preparava per encendre el forn per a coure la rebosteria.

"—Préndalo con esto —le dijo él, entregándole el primer rollo de papeles amarillentos—. Arde mejor, porque son cosas muy viejas.

Santa Sofía de la Piedad, la silenciosa, la condescendiente, la que nunca contrarió ni a sus propios hijos, tuvo la impresión de que aquel era un acto prohibido.

–Son papeles importantes –dijo.

–Nada de eso –dijo el coronel–. Son cosas que se escriben para uno mismo.

–Entonces –dijo ella– quémelos usted mismo, coronel.

No sólo lo hizo, sino que despedazó el baúl con una hachuela y echó las astillas al fuego” (pàgs. 190-191).

Aquest fragment d'obra literària és prou interessant també des del punt de vista sociològic, sobretot per la subtileza amb què l'escriptor declina la responsabilitat de la destrucció dels documents a altri que no sigui el seu propi autor. Què passaria si en un temps futur el coronel es penedís de l'ordre i volgués aleshores culpabilitzar l'autora material de l'execució? Amb la lògica a la mà, García Márquez s'avança a la moderna reglamentació de tria i avaluació documental, en la qual la responsabilitat mai no podrà recaure sobre l'executor físic, perquè prèviament s'ha produït un procés administratiu i diversos tècnics, juristes i historiadors hi han posat la firma i han rubricat la sentència capital.

Si s'apliquessin taules d'avaluació documental tan arbitràries o interessades com les que fins ara porto citades no és estrany que tard o d'hora acabéssim penedint-nos de la destrucció. De vegades no cal esperar gaire temps perquè això passi: potser un sobtat desvetllament de consciència o la revelació d'una frase o d'un signe aparegut en primera línia del combat de les flames –per efecte del cargolament per dilatació del paper–, o pel neguit i la culpabilitat que enceta el fet definitiu de la destrucció, que pot fer-nos actuar immediatament, impulsant-nos a posar les mans al foc i estirar allò que ja flameja pels quatre cantons.

La capacitat d'ambientació intrigant que tenen els bons novel·listes ens proporcionen moments i situacions esplèndides d'aquest suspens, mantenint-nos amb l'ai al cor de principi a fi de la trama. L'escriptor aragonès Ramón José Sender a *Mister Witt en el Cantón*, obra publicada per primera vegada l'any 1936, escriu:

“Por fin aparecieron en el pequeño joyero, cuya cerradura de plata rompió, haciendo palanca en las juntas con un destornillador. Aparecieron las cartas de Carvajal y la venda y con ellas otro papel que no vió Mr. Witt hasta que comenzó a arder en el fogón de la cocina. Había ido apresuradamente –con el temor de que las mujeres regresaran–, y arrojó todos aquellos objetos a las brasas. La venda producía un humo asfixiante y se quemaba lentamente. En cambio, las cartas se prendieron alegremente, y sólo cuando ardían, bajo las llamas advirtió Mr. Witt que entre aquellos papeles había uno escrito con una letra que no era la de Carvajal. Metió sus manos en el fuego y trató de rescatarlo. Cuando lo consiguió sólo quedaba un pequeño trozo sin quemar. Las llamas se habían detenido en el último renglón” (pàgs. 235-236).

Molts anys després, en una altra novel·la igualment deliciosa i intrigant, plena d'humanisme, en la qual l'eix de la trama gira a l'entorn d'un

cementiri de llibres oblidats, aquesta destrucció tan irreflexiva com impulsiva torna a sortir a escena. Ruiz Zafón, a *L'ombra del vent*, fa que un personatge seu acabi posant la mà al foc per rescabalar els fragments d'un text que creu que pot tenir un cert valor testimonial: "*Descubrí que Julián abandonaba al fuego páginas que había escrito febrilmente durante el tiempo en que no nos habíamos visto. Una vez, aprovechando su ausencia, rescaté un pliego de cuartillas de entre las cenizas*" (pàg. 527).

Cal, però, tancar aquest apartat amb una mica d'esperança i recordar que amb les flames no desapareix la idea, com ja havia dit Varazze al segle XIV i que ara recrea Borges a la metàfora apareguda en un conte titulat, precisament, "El foc": "*Ardieron palimpsestos y códices, pero en el corazón de la hoguera, entre la ceniza, perduró casi intacto el libro duodécimo de la Civitas Dei...*" (II, pàg. 143).

De la volatilització

Els escriptors dels qui he trobat referències sobre documents i arxius gairebé no parlen de cap altre mètode d'eliminació documental que no sigui una acció física –la flama, el trinxa, l'aigua o la deglutició–, però hi ha excepcions que confirmen la regla. Franz Kafka, el crític més lúcid sobre la burocràcia administrativa contemporània, és el primer autor que parla d'una estranya documentació que desapareix sense deixar rastre, que es volatilitza com l'alcohol dins d'una ampolla que intencionadament s'ha deixat destapada. De fet, potser ni va existir el procés i, per tant, aquest no va generar el corresponent expedient judicial. Aquesta probabilitat esdevé traumàtica –volia dir kafkiana, però m'abstinc d'un tòpic que aquí seria anacrònic per sobrer– perquè, en no existir procediment, no hi ha instrucció, ni tampoc resolució: i si no hi ha expedient, tampoc nosaltres existim com a persones. En definitiva, hem estat esborrats de l'existència de la creació, com preveia el salmista (69,29). Corpresos, llegim això a *El procés*: "*Les sentències finals del tribunal no es publiquen, ni per als jutges no són accessibles, i per consegüent, sobre les sentències antigues del tribunal no s'han conservat sinó llegendes*" (pàg. 185). I, unes pàgines més endavant, l'escriptor praguès continua replant el tema: "*En una absolució real, tots els expedients del procés són retirats, desapareixen completament de la circulació; no solament l'acusació, sinó també el procés mateix i fins l'absolució es destrueixen, tot es destrueix*" (pàg. 189).

Del palimpsest

Una altra manera de destruir documents és la que des de fa segles i segles s'ha practicat en qualsevol escrivania pública o privada, és a dir, esborrant el contingut que ja es creu sense valor i escrivint de nou sobre

la tauleta, pergamí, paper, disquet o disc dur del pecé. Aquests documents s'anomenen palimpsestos i els arxius i les biblioteques d'arreu del món en tenen a cabassos. Mantes vegades en trobem als pergamins que fan de tapes o cobertors de còdexs, cantorals, cartularis, llibres parroquials, capbreus o racionals. Caldrà servir-se de la llum ultraviolada per poder llegir aquests textos esborrats, seguint la pressió o marca en sec que li hauran deixat sobre la pell del document els càlams, les plomes o els llapis. És una tasca de recuperació molt laboriosa però que al capdavant sempre resulta agraïda pels sorprenents resultats que donen a la investigació. He trobat alguns fragments literaris que parlen d'aquests tipus de documents, de vegades com a metàfora del comportament humà, o de relació amb la fortalesa o la feblesa humanes. En una tauleta de terracota sumèria del segle XV a. C. que guarda o guardava el Museu de l'Iraq, a Bagdad, es recomanava que abans d'esborrar el seu contingut aquest es gravés a la memòria, una precaució que coincideix amb el contingut de la cita bíblica de Jeremies: *"Després de llegir el rotlle lliga-hi una pedra i llança'l al mig de l'Eufrates..."* (51,63). La memòria, a l'antiguitat, no és mai personal, sinó col·lectiva, i aquesta es reproduïx i divulga bàsicament a través de la poesia i de la llegenda: en definitiva, de la cultura oral.

Al conte "La memoria de Shakespeare", inclòs a les *Obres completes* de Jorge Luis Borges, es descriu la capacitat memorística d'un cervell com si es tractés del disc dur d'un ordinador. De no saber prèviament a què es refereix exactament l'escriptor argentí, podríem confondre el subjecte, però aquesta ambivalència premeditada és allò que precisament li dóna gruix d'interès al conte i acaba convertint-lo en idea de patrimoni de la literatura universal:

"El cerebro del hombre es un palimpsesto. Cada nueva escritura cubre la escritura anterior y es cubierta por la que sigue, pero la todopoderosa memoria puede exhumar cualquier impresión, por momentánea que haya sido, si le dan el estímulo suficiente" (II, pàg. 304).

Aquest nou text ens serveix d'introducció general a un tema d'ultraactualitat com és la recuperació d'arxius dels discs durs dels pecés. Les imatges dels mitjans de comunicació ens mostren freqüentment com els membres de la policia judicial surten d'empreses o domicilis particulars amb les torres dels ordinadors sota el braç, per tal de manipular-los i cercar la presumpta documentació esborrada malintencionadament: són els moderns palimpsestos. Hi ha tècniques i recursos –que ara no podem descobrir per raons de seguretat– que aconduïxen aquesta operació de manera pericial i positiva fins a la recuperació de tot allò que en un moment determinat ha estat emmagatzemat i esborrat de la memòria electrònica: com en el text citat de Borges, només cal donar-los un impuls i, plaf!, allò que havia estat eliminat apareixerà de nou en pantalla. Per a molts, aquest virtuosisme tècnic és un miracle comparable a

l'aparició del mannà o a la pluja de guatlles enviades generosament sobre els campaments dels israelites.

Del reciclatge

Altres mètodes d'avaluació documental, segurament més ecològics, són els que preveuen la destrucció dels papers mitjançant el seu reciclatge: reconvertir el document inservible o caducat –sense cap dels seus tres valors bàsics definits modernament, com són l'administratiu, el jurídic i l'històric– en nova pasta de paper, cel·lulosa novament posada en circulació després de les operacions industrials de trinxat, rentat, premsat i elaboració. De tot això, també en parla abundantment la literatura, tot i que nosaltres ara ens limitem –mesura és seny, segons diu Tomàs d'Aquino– a uns pocs recordatoris presos d'ací i d'allà, guiats per la intuïció i l'atzar de lectures literàries.

Verbigràcia, la història més bella que coneixem sobre avaluacions arbitràries és la que descriu Eduard Pelisek a *Podzemni mesto*, una obra publicada a Praga a mitjan segle XIX. Els fons documentals de l'arxiu que s'hi descriu es troben dipositats en una ciutat laberíntica i subterrània construïda vora uns espadats sobre el mar. Allí hi anaven a parar documents de distinta procedència, tant els que eren fruit d'espolis o de botí de guerra, com ara els provinents de la pròpia administració –fins i tot els classificats com a secrets d'estat– o la mateixa veu dels bards, que havien recollit i escenificat les glòries nacionals. Els arxivers d'aquesta estranya ciutat –sense que a l'obra se'ns en digui la raó– esporguen els fons llençant els documents rebutjats a través de les obertures practicades al penya-segat. Era com una immolació ritual de la cultura caducada: els pergamins davallaven al mar com si fossin gavines tocades lleument pel sol –de fet es confonien amb elles vistes de lluny–, queien sobre l'aigua i encara sobrevivien uns instants sobre les ones, balancejant-se com un vaixell miniaturitzat, fins que acabaven desapareixent entre llengües d'escuma, masses d'algues salabroses i bancs d'arena fina i daurada. Però, de vegades, el caprici dels déus o l'atzar feien alçar un vent oportú i aleshores els pergamins evolucionaven durant força estona sobre l'espadat, s'acostaven perillosament a frec d'aigua, quedaven encastats a la roca o s'enlairaven cel amunt fins a perdre's de vista en la llunyania blavissa; finalment, el vent els deixava caure a plom damunt l'herba eixuta o la terra càlida just en el precís moment que algú passava per recollir-los i salvar-los per a la història futura. En aquest cas, el vent actua de seleccionador documental! No sé si Pelisek havia llegit la Bíblia, perquè al llibre de Zacaries ja se'ns narra la visió d'un rotlle manuscrit per ambdues cares, de grans dimensions, amb el poder de volar per l'espai (5,1-2) com una catifa persa.

Un altre dels exemples de reciclatge documental ens el serveix Ruiz Zafón en una novel·la que ha estat aplaudida de manera unànime pel públic mercès a la seva riquesa literària, valor moral, complexitat i farciment d'intrigues i suspens: *L'ombra del vent*. Els llibres sobrants d'una descatalogació o devolució, ara no ho recordo bé –se'ns diu irònicament–, acaben essent retornats i transformats en pasta de paper per a imprimir missals, multes i bitllets de loteria! (pàg. 33).

Del temps

Fruit sempre de criteris arbitraris, tot seguit se'ns descobreix un nou codi d'avaluació documental aplicat als papers massa vells: el temps. Heràclit sembla que torna a treure els daus per jugar, però ara amb el destí dels pergamins.

Maria Àngels Anglada, a *Les Closes*, relata la història d'una nissaga empordanesa i la seva època –els darrers anys del regnat d'Isabel II– basant-se en testimonis escrits de la família i la memòria oral. Només encetar la novel·la, Anglada ja ens adverteix sobre aquest nou element d'esporgada sanitària: *“El temps, però, és un arxiver molt avar dels seus tresors i lliura els seus secrets amb parsimònia. Unes mans massa primmirades devien esquinçar i cremar a la llar de foc gairebé tots els documents i les cartes referents al procés de...”* (pàg. 14).

Hem parlat anteriorment del control dels documents per part del poder, però d'una manera succinta. Ara caldrà desplegar definitivament aquest ventall d'opinions literàries i veure què hi diuen els distints autors que han tractat el tema o que hi han fet referència ocasional.

I comencem per una novel·la italiana de Leonardo Sciascia, *El arxivo de Egipto*, ambientada a la Sicília del segle XVIII. En aquesta obra se'ns introdueix al tema de la destrucció conscient d'arxius per part del poder. Aquest sempre es mostra temorós de les repercussions o de la transcendència que els papers puguin tenir en un futur, quan la seva força i influència decaigui per efectes de la democràcia. El diàleg que l'autor estableix entre el marquès de Geraci i l'arquebisbe de Palerm és molt clar en aquest sentit:

“[...] Vuestra Excelencia –decía el marqués de Geraci– ha tenido la suerte de hallar los códices árabes; pero yo me pregunto dónde irán a dar, con sus huesos, los estudiosos que, en el día de mañana, experimenten la inquietud de recoger la historia de la Santa Inquisición en Sicilia.

–Pues muy bien puede haber otros documentos en otras instituciones, en otros archivos –respondió con cierto embarazo monseñor Airoidi–; además, existen crónicas y diarios.

–Vuestra Excelencia me ha hecho comprender que no se trata de una misma cosa: entregar a las llamas un archivo como aquel del Santo

Tribunal constituye un daño enorme, irreparable. Habrá de transcurrir mucho tiempo hasta que se logre seguir el rastro de los documentos dispersos aquí y allá. Hasta que se los reúna... ¡Y luego, los periódicos! A cualquiera se le ocurre una tontería y la estampa en un periódico, como el marqués de Villablanca, que recoge cada rumor. De aquí a cien años su periódico se habrá convertido en un excelente motivo de risa... ¡Quemar los archivos de la Santa Inquisición! Quemar tres siglos así, como si nada. Tres siglos que requieren algo más que una hoguera para ser borrados. Un patrimonio, una riqueza que pertenecía a todos, y en particular, a nosotros, a nuestra propia clase..." (pàgs. 18-19).

No és estrany que davant d'aquest sentit de la propietat física dels documents i de la manipulació del seu contingut, el poble hagi vist en les revolucions la millor via, la més accessible, per a destruir-los i esborrar així la memòria de les seves penúries i dependències, és a dir, la memòria de la infàmia. No hi ha revolució local o internacional que no hagi passat factura als arxius, bé cremant-los, bé espoliant-los o bé fragmentant-los. Salamanca només és una anècdota en la història d'aquesta infàmia. Maria del Carme Cayetano ha dit que el poble pla no es veu reflectit als arxius, que no són cosa seva, que són cosa de l'altre. Això és del tot cert i per demostrar-ho està la història: documents i arxius s'han transformat en un oli de ricí massa dens i amargant per als pobres, els pobres que no sabien escriure ni llegir, que no comprenien ni els argots ni els termes jurídics, que no tenien valedors, que sabien que inevitablement acabarien atrapats en una escriptura negra, compacta i envescada com un cabdell d'aranyes... i allí mateix serien mutilats o devorats de manera atroç per la bèstia del poder.

Com a reforç documental d'aquesta evidència poso ara sobre el paper dues cites literàries més, prou assumides per la massa. La primera d'aquestes referències és sagrada i la segona profana, però ambdues són coincidents en les conseqüències, malgrat el seu caràcter divergent –i podríem afegir més documentació que un foc no cremaria, però sempre és recomanable no excedir-se.

La primera cita fa referència a la por a l'escriptura permanent, redactada sobre paper incombustible i que es conservarà *in aeternum*. En el Judici de Déu, Isaïes parla amb aquesta contundència esborronadora: *"Que sàpiguen que ho tinc tot escrit! No ho passo per alt, els ho faré pagar..."* (65,6). La segona cita observa que, paradoxalment, els pobres i els desheretats no apareixen als llibres parroquials, de manera que, en no haver viscut, aquests tampoc no podran aspirar a l'esperança de la resurrecció. García Márquez, a *El otoño del patriarca*, escriu d'un personatge seu que *"parecía imposible demostrar su identidad porque en los archivos del monasterio donde la habían bautizado no se encontró la hoja de su acta de nacimiento y en cambio se encontraron tres distintas del hijo y en todas era él tres veces distinto, tres veces parido mal por la gracia de los artifices de la historia patria que habían embrollado los*

hilos de la realidad para que nadie pudiera descifrar el secreto de su origen..." (pàg. 193). És inevitable establir ara una relació d'idees entre aquest text i el de Kafka copiat d'*El procés*.

Què cal fer per evitar aquests desgavells, aquesta pèrdua de massa encefàlica històrica, cultural i universal que es produeix amb la desaparició de documents i arxius? No hi ha dubte que caldrà establir un sistema de gestió, criteris, inventariar, classificar, estudiar, avaluar i, finalment, aplicar el codi corresponent amb totes les conseqüències. Com que no hi ha res de nou sota el sol, com es diu al llibre de Cohèlet (1,9), ens caldrà recórrer de nou al criteri dels escriptors, que són els qui molt abans que els tècnics i celluts intel·lectuals de l'Administració pública ja han dit el que calia fer per a cada cas particular.

Pelisek, a *Podzemni mesto*, parla de la necessitat de comprovar l'existència de duplicats de les obres que es volen llençar penya-segat avall per tal d'evitar llacunes en la cronologia dels documents de la biblioteca. No podia demanar-se res més, tractant-se d'un text literari del segle XIX. En canvi, l'autora que sí que va més enllà és Maria Lluïsa Amorós, a *Un glop de calvados*, novel·la publicada l'any 2003. Aquesta escriptora ja té clar que abans de destruir uns documents –encara que siguin privats– cal classificar-los per saber quin valor tenen cada un d'ells: "*Tancà la porta i entrà a la casa pel despatx, on tenia papers amuntegats, arxius inservibles que no havia destruït per la mandra de classificar-los o d'endreçar-los*" (pàg. 115).

En resum, tota la bellesa física i intel·lectual dels documents pot acabar en una pira de flames, fum i cendres, dissolta en aigua, esmicolada, reciclada en nova pasta de cel·lulosa, digerida com a bresques de mel o volatilitzada com un alcohol. Davant d'aquesta barbàrie *in saecula saeculorum*, no ens podrà consolar ni el surrealisme de Giovanni Papini, quan a *Gog* escrivia que el foc és creatiu i que les seves flames són la més bella de les escultures possibles –talles vives i efímeres com el so de la música o la contemplació d'un quadre (pàgs. 142-145)–, ni tampoc Jorge Luis Borges quan, a *El libro de arena* (v. III, pàg. 334), escriu sobre el misteriós i insondable plaer que produeix la destrucció d'una biblioteca mitjançant el foc.

Però aleshores, no caldria aplicar un antibiòtic a tota aquesta arbitrarietat en la tria i l'avaluació documental? Com a arxiver titulat i associat, penso que no hi ha millor medicina preventiva que un sistema de gestió arxivística raonada i consensuada que estudiï i avaluï els processos i les sèries, i que els gestors polítics escoltin la veu assenyada dels professionals. Com a escriptor, tanmateix, prefereixo el caos: sempre és més creatiu que no pas l'ordre, com deien els presocràtics, i permet reescriure la història.

Fonts literàries

- AMORÓS, Maria Lluïsa. *Un glop de calvados*. Barcelona: Columna, 2003.
- ANGLADA, Maria Àngels. *Les Closes*. Barcelona: Editorial Destino, 1998.
- BÉCQUER, Gustavo Adolfo. *Antología*. Pròleg d'Heliodoro Carpiñero. Barcelona: Salvat Editores, S. A., 1970.
- BORGES, Jorge Luis. *Obras completas, 1941-1960; 1976-1985*. Barcelona: Círculo de Lectores, 1992-1993, vol. I-IV.
- CONDE, Alfredo. *Xa vai o griffon no vento*. Vigo: Galaxia, 1987.
- ECO, Umberto. *El nombre de la rosa*. Traducció de Ricardo Pochtar. Pròleg de Lorenzo Silva. Milano: MDS BOOKS/MEDIASAT, 2002.
- GARCÍA MÁRQUEZ, Gabriel. *Cien años de soledad*. Barcelona: Ediciones Orbis, S. A. – Editorial Origen, S. A., 1982.
- KAFKA, Franz. *El procés*. Traducció de l'alemany per Gabriel Ferrater. Barcelona: Ed. Proa, 1976.
- MAHOMA. *El Corán. El libro sagrado del Islam*. Madrid: M. E. Editores, S. L., 1995.
- MANENT, Marià. *La poesia irlandesa*. Barcelona: Plaza & Janés, S. A., 1977.
- PAPINI, Giovanni. *Gog*. Barcelona: Editorial Apolo, 1934.
- PELISEK, Eduard. *Podzemni mesto*. Praga: Ed. Stejskal, 1853.
- PÉREZ-REVERTE, Arturo. *El club Dumas. La novena puerta*. Madrid, 1993.
- ROCA-FERRER, Xavier. *El cap de Penteu*. Premi Josep Pla 1993. Barcelona: Edicions Destino, 1993.
- RUIZ ZAFÓN, Carlos. *La sombra del viento*. Barcelona: Ed. Planeta, 2001.
- SCIASCIA, Leonardo. *El archivo de Egipto*. Barcelona: Seix Barral, 1984.
- SENDER, R. J. *Mister Witt en el Cantón*. Madrid: Alianza editorial, 1976.
- TEIXIDOR, Emili. *El llibre de les Mosques*. Barcelona: Proa, 2000.
- VARAZZE, Iacopo de. *La leyenda dorada*. Traducció del llatí de José Manuel Macías. Madrid: Alianza forma, 1995.
- VILLALONGA, Llorenç. *Bearn o la sala de les nines*. Barcelona: Edicions 62, 1980.

Resumen

Para conocer el mundo de los archivos y de la gestión de la documentación, lo más acertado y conveniente sería leerse gruesos manuales, realizar másters, saberse la legislación y, finalmente, hacer prácticas. A partir de ese momento seríamos técnicos o licenciados, pero ¿habríamos conseguido penetrar en la psicología propia de ese universo de códigos y soportes? Con seguridad nos quedaríamos con su "letra" pero no con su espíritu. Deberíamos, entonces, corregir esas insuficiencias recurriendo a una fuente no científica, pero sí en cambio muy viva e intuitiva, sensible a las manías, preocupaciones y carácter propio de la archivística: hablo de la literatura. Los escritores han retratado mejor que nadie el perfil humano del archivero y su oficio. Cualquier actividad relacionada con los archivos ha sido tratada por novelistas y poetas. En este artículo, el autor se limita a cribar desde la literatura todo lo que se refiere a la valoración y eliminación documental, un florilegio jocoso, irónico y crítico de la mano de Bécquer, Borges, García Márquez, Kafka, Villalonga, Anglada, Eco, Papini...

Résumé

Pour connaître le monde des archives et de la gestion de la documentation, le plus judicieux et approprié serait encore de compulsier d'épais manuels, de réaliser des masters, de maîtriser la législation et, finalement, de suivre des stages pratiques. Ce faisant, nous deviendrions des techniciens, ou des licenciés, mais réussirions-nous pour autant à pénétrer la psychologie propre à cet univers de codes et de supports ? Vraisemblablement, nous en saisirions la "lettre", pas l'esprit. Il faudrait alors combler ces manques en recourant à une source non scientifique, mais très vivante et intuitive en revanche, sensible aux manies, aux soucis et au propre caractère de l'archivistique : j'ai nommé la littérature. Nul n'a mieux décrit le profil humain et le métier de l'archiviste que les romanciers et les poètes. Dans cet article, l'auteur se limite à passer au crible de la littérature tout ce qui a trait à le triage et élimination des documents, un florilège facétieux, ironique et critique au gré de textes de Bécquer, Borges, García Márquez, Kafka, Villalonga, Anglada, Eco, Papini...

Summary

The most proper and convenient way of learning about the world of archives and document management would be to read thick manuals, complete master's degrees, familiarise oneself with the legislation, and, finally, perform practical exercises. At this point we would be techni-

cians or graduate degree holders, but would we have managed to penetrate the psychology that is inherent to this universe of codes and media? We would certainly be versed in the "letter", but not in the spirit. Therefore, we should correct these shortcomings by resorting to a source which is not very scientific, but which is instead very lively and intuitive, sensitive to the obsessions, fads, preoccupations and the very nature of archivistics: I am talking about literature. Writers have portrayed better than any the human profile of the archivist and his trade. All activities related to archives have been dealt with by novelists and poets. In this article, the author sifts through literature referring to document assessment and elimination in a humorous, ironic and critical anthology under the aegis of Bécquer, Borges, García Márquez, Kafka, Villalonga, Anglada, Eco, Papini...